

פעילות מס' 5

יש לי מניה במדינה*

מטרות:

- לבחון את אופי היחסים בין המדינה לבין אזרחיה.
- לעמוד על הזכויות של האזרח ועל חובותיו במדינה דמוקרטית.

עזרים:

- כרטיס משימה קבוצתית
- כרטיס מושגים – זכויות וחובות (נספח)

הערה: פעילות זו יכולה להוות חלופה לפעילות מס' 7 "המדינה זה אנחנו".
למנחה: להעשרת הדיון, מצורף נספח הכולל הגדרת מושגים כגון: זכויות אדם, זכויות אזרח, הקשר בין זכויות וחובות.

מהלך הפעילות

שלב א' – במליאה

המנחה יפתח ויאמר: ג'ון קנדי, נשיא ארצות הברית בין השנים: 1961–1963, אמר בנאומו הראשון כנשיא: "אל תשאל מה ארצך יכולה לעשות למענך, שאל מה אתה יכול לעשות למען ארצך".

- מה דעתכם על דבריו?
- האם לדעתכם השקפת העולם שביטא הנשיא קנדי בדבריו רלוונטית גם היום במדינת ישראל? נמקו.

שלב ב' – קבוצתי

המשתתפים יתחלקו לקבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיס משימה קבוצתית ונספח מושגים.

כרטיס משימה קבוצתית

קראו את הפסקה הבאה, מלאו את הטבלה והתכוננו לדיווח במליאה:
אזרחות היא מעמד המוקנה לאדם מטעם המדינה והיוצר ביניהם מערכת של זכויות וחובות משפטיות. בסמכות המדינה לקבוע בחוק את מעמדו של כל אדם הנמצא בשטחה: מיהו זר ומיהו אזרח. המדינה קובעת גם כיצד נרכשת אזרחות ומגדירה את מערכת החובות והזכויות בינה לבין האזרח.
(על פי: י. שץ ושי. אריאל. "לקסיקון המדינה")

מה האזרח "מקבל" מהמדינה	מה האזרח "נותן" למדינה

"חובת המדינה כלפי האזרח היא כחובת המשרת לאדונו...אחת מחובות המדינה היא לדאוג לאלה מאזרחיה, אשר עקב נסיבות קשות, אינם מסוגלים לספק לעצמם את צורכי הקיום הבסיסיים ללא סיוע מאחרים...לאזרחים אלה, הנמצאים במצוקה, צריכה הממשלה להושיט עזרה לא כפעולה של צדקה, אלא כחובה אזרחית".
(נשיא ארצות הברית, פרנקלין דלנו רוזוולט, 1882-1945)

"אנשים שחיים במדינה אחת ויש להם שלטון אחד, צריכים להיות שותפים אמיתיים בניהול המפעל, האמור להיות המפעל של כולם. מחלוקות והבדלי גישה, כמו גם הבדלי תרבות או דת, הינם לגיטימיים וחשובים. אולם המסגרת המשותפת וההסכמה ההדדית לקבל אותה הן המעניקות למדינה את הלכידות שהופכת את חוקיה לניתנים להצדקה לכאורה לגבי כל האזרחים".

(פרופ' רות גביון, "מדינה יהודית ודמוקרטית, אתגרים וסיכונים", בתוך: מאוטר מ., שגיא א., שמיר ר., [עורכים], **רב תרבותיות במדינה דמוקרטית ויהודית**, רמות 1998)

שאלות לדיון:

1. מה היה לכם קל יותר למלא – את חובות האזרח או את זכויותיו (חובת המדינה כלפיו)?
2. לגבי אילו זכויות או חובות התלבטתם? מדוע?
3. האם לדעתכם האזרחים מקבלים מהמדינה יותר מכפי שהם נותנים לה? נמקו.
4. מה דעתכם על עמדתו של נשיא ארצות הברית, פרנקלין רוזוולט – האם אתם מסכימים עם דבריו? נמקו.
5. מה דעתכם על דבריה של פרופ' גביון – האם אתם מסכימים עמה? נמקו.

- גבשו עמדה קבוצתית לגבי חובות וזכויות האזרח במדינה והתכוננו להציגה במליאה.

שלב ג' – במליאה

כל קבוצה תציג בפני המליאה את הטבלה ואת עיקרי הדיון הקבוצתי.

שאלות לדיון:

1. אילו זכויות ואילו חובות הופיעו אצל מרבית הקבוצות (מה האזרח "מקבל" או "נותן")?
2. יש אזרחים הטוענים שהמדינה "לא נותנת להם כלום", ולכן אינם מרגישים חובה כלפיה. מה דעתכם על טענה זו? מה תענו להם?
3. נשיא ארצות הברית טען כי "חובת המדינה כלפי האזרח היא כחובת המשרת לאדונו" – מה דעתכם על הדימוי? האם לדעתכם תפיסה זו מתממשת במדינת ישראל? תנו דוגמאות.
4. מהי דמותה של מדינה שבה מודגשת רק חובת המדינה כלפי אזרחיה?
5. פרופ' גביזון מציגה את המדינה כ"מפעל" שכולם שותפים לו. כיצד תגדירו את תפקידה של המדינה בעיניכם? במה "כוחה"?
6. למה מחויבים האזרחים "השותפים" לאור תפיסה זו? האם לדעתכם תפיסה זו מתממשת במדינת ישראל? הביאו דוגמאות.
7. האם אתם, חשים שותפים למפעל שנקרא "מדינה"? מה לדעתכם יכול וצריך כל אזרח לעשות כדי לשמור על המשך קיומה והתנהלותה התקינה?
8. הרב צבי יהודה הכהן קוק כתב: "המדינה היא כולה קודש ואין בה שום פגם. היא גילוי שמימי עילאי של 'המחזיר שכינתו לציון'. עצם הערך של המדינה אינו מותנה אם יש בה יותר שומרי מצוות או פחות..." – למה מחייבת תפיסה זאת? מה דעתכם עליה?
9. הפעילות נקראת: **יש לי מניה במדינה** – למה הכוונה?
10. מה אתם כבני נוער יכולים לעשות על מנת לשמור על המניה שבידיכם או להעלות את ערכה?

1. זכויות האדם: הן זכויות טבעיות בסיסיות השייכות לאדם מעצם היותו בן אנוש. הן אינן מוענקות על ידי השלטון והשלטון אינו יכול ליטול אותן מן הפרט, אלא הוא חייב לדאוג שהזכויות יתקיימו ויכובדו. במשטר דמוקרטי תפקיד המדינה הוא להגן על זכויות האדם ולהסדיר את היחסים בין בני האדם בדרך הוגנת ומאורגנת.

שש הזכויות הטבעיות (זכויות יסוד) הן:

- הזכות לחיים, לביטחון ולשלמות הגוף
- הזכות לחירות
- הזכות לקניין
- הזכות לשוויון
- הזכות להליך משפטי הוגן
- הזכות לכבוד

2. חובות האדם: כדי לשמור ולקיים את הזכויות הטבעיות, חלה על כל אדם החובה להימנע מפגיעה בזכויות הטבעיות של האחר. חובת האדם לגלות סובלנות כלפי האחר, לכבד את זכותו להאמין, ולהביע דעה גם אם אמונתו ודעתו של האחר סותרת את דעתו.

3. זכויות האזרח: זכויות האזרח נוגעות לאדם החי במסגרת המאורגנת של המדינה וכוללות את זכויותיו הפוליטיות. השלטון אינו יכול לשלול זכויות אזרח. תפקידו של השלטון להגן על קיומן של הזכויות ועל כיבודן בידי החברה. זכויות אלה מחזקות את מעמדו ואת יכולת השפעתו של האזרח על חיי המדינה, לדוגמה: הזכות לבחור ולהיבחר – זכותו של האזרח לבטא את עמדותיו הפוליטיות על ידי קביעת הרכב השלטון, וכן להשפיע על הנעשה במדינתו במסגרת תפקיד באחד ממוסדות השלטון; חופש ההתארגנות – זכותו של אדם להתחבר לקבוצה (או מפלגה) ובמסגרתה להשפיע על החיים הציבוריים ולהביא לשינויים חברתיים ופוליטיים. זכויות אזרח ניתנות לכל האזרחים ללא הבדל דת, גזע ולאום. האזרחות מחייבת הכרה וכיבוד זכויות האחר והשונה והכרה בזכות המיעוט לשמור על ייחודו ולהשמיע את קולו בלא שיישללו ממנו זכויותיו.

בישראל, נכתבו זכויות האזרח במגילת העצמאות, מעין התחייבות של המדינה כלפי אזרחיה הקיימים והעתידים להיוולד. מגילת העצמאות אינה בגדר חוק, אך חוקי המדינה פורשו על-ידי בתי המשפט ברוחה.

ב-1992 נחקקו חוקי יסוד חשובים: 1. חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, התשנ"ב, 1992

2. חוק יסוד חופש העיסוק, התשנ"ב, 1992

4. חובות האדם כאזרח: נובעות ממודעות האדם לכך שהוא מרכיב חשוב בחברה ובמדינה. חובתו האזרחית של האדם היא להשתתף בעיצוב החיים הציבוריים והפוליטיים במדינה ולציית לחוקי המדינה כמו: שירות בצבא, נאמנות למדינה, תשלום מיסים. כמו כן, חובתו להתריע על עוולות שנגרמות לפרט ולקבוצה במדינה ולבקר את רשויות השלטון וממלאי התפקידים אם הם חורגים מתפקידם ומסמכויותיהם.

5. מה בין זכויות לחובות?

אין קשר בין חובות לזכויות. זכויות שייכות לאדם מעצם היותו אדם. אם אדם אינו ממלא חובה המוטלת עליו כחוק הוא ייענש על פי החוק, אך לא ייפגעו זכויותיו האחרות שאין להן קשר לעבירה, ולכן, לאסיר יש זכות להצביע בכלא.

(על פי: להיות אזרחים בישראל, האגף לתוכניות לימודים, תש"ס, עמ' 132; 153)